

El şairi Cinli Əli

(Müstəcəboğlu) XX əsrin ortalarında meydana çıxmış dəyərli söz sənətkarıdır. Onun qələmə almış olduğu qoşma, gəraylı, divani və s. nümunələr ustad sənətkarlar tərəfindən həmişə də yüksək dəyərləndirilmişdir.

Cinli Əli 1909-cu ildə Goranboy rayonunun Zeynallı-Cinli kəndində dünyaya göz açmışdır. Sonralar o, taleyini həmin rayonun Xanqərvənd kəndinə bağlamış, ömrünün sonuna kimi bu oymaqla yaşamışdır. Qərribə də olsa, o, hər aşığı deyib çiyinə saz götürənlərə həmişə çəpəki baxmış, hətta sözlərinin onlar tərəfindən səsləndirilməsini də belə özünə rəva bilməmişdir. Elə buna görə şairin külliyyatı müəyyən müddət el-oba arasında çox da geniş yayılmamışdır...

düşdüyünü, ömrü boyu dənizdə üzdüyünü, heç bir zaman bir sahilə çıxma bilmədiyini bildirir. Lakin eşq-məhəbbət yolundakı bu iztirablar. əzablar ona çox şey bəxş etmişdir. Cinli Əlinin canında bir Leyli dərdi, bir Məcnun yanğısı vardır.

Doğrudan da Cinli Əlinin eşq-məhəbbət yönümlü əsərlərində bütün varlığı ulu sevən bir qəlb çirpintilərini hiss edirik. Müqəddəs eşqin insanın mənəvi dünyasında bəzən günəş kimi nur saçdığı, bəzən də necə tufan qopardığına şahidi olurdu:

Mənim bu könlümü açıb güldürsən,
Gedərsən behiştə imamət kimi.

Dolanmam başına pir deyib sənin,
Sınanmış bir ocaq, ziyarət kimi.

Sən əhdi-peymanı gəl yerə vurma,
Di yaxınlaş görüm, aralı durma.
Çox sözü aldanıb qeyli-qal qurma,
Qoy tutum yaxandan ibadət kimi.

Bu yurdun oğluyam aqlım kəsəndən,
Başqa umacağım yoxdu ha səndən.
Demə Cinli Əli, incimə məndən,
Durmuşam qarşında səadət kimi.

Nümunə çəkdiyimiz "Kimi" adlı bu şeirdə bir arzu-isyeyin lirik təbəssümü öz əksini tapır. Lirik qəhrəman hər bir misrada sevdiyi kəse öz ehtiramını bildirir, onu yüksək dəyərləndirir. Bu şeirdə sevginin

ədələtsizliklə və s. bu kimi hallarla bağlı şeirləri də onun yaradıcılığın qırmızı bir xətt kimi keçir. "Gəzir", "Ay indən belə", "Arasında", "Bir gün", "Sinəmdə", "Olacaq", "Yazmayıb", "Bilginən" və s. bu kimi şeirlər bu gün daha geniş yayılmışdır. "Sinəmdə" şeirində şair yazır:

Ehtiyac ələmdə ən ağır yüküdür,
Xış sürüb hey bostan əkir sinəmdə.
Şeir düzümüylə, söz karvanıyla,
Bu həyat haqq-hesab çəkir sinəmdə.

Aləmi zərrədə dəhşət, ruzigar,
Hökümdə qətdi, söz olmaz inkar.
Tarix yola saldı neçə zülümkar,
Gedən gedib, qalan çökür sinəmdə.

şairi də vardır. İlahını şeirin bu növündə də sınaqdan keçirən el şairi "Dil" divanında insanlar arasında ünsiyyət vasitəsi sayılan dil haqqında deyir:

İbtidadan ixtiradır,
Dolanır dünyanı dil,
Bir-birinə uyğunlaşır,
Verir bir mənanı dil.
Çalxalayır aləmi hey,
Qaynadır qazan kimi,
Silkəyir var mahalı,
Oynadır hər yanı dil.

Yaddaşlarda naxış salır,
İnsanın əməlinə,
Hər bir kəsin əməlini
Danışdır dilində.
Saxlayır pak vicdanını,
Namusunu əlində,
Bu aləmə yol göstərir,
Tanıdır loğmanı dil.

Qələm. qılnc əvəzidir,
Dünyanın pənahıdır,
Kimdə varsa ixtiyarıdır,
Xalqın qıbləğahıdır.
Cinli Əli, əzəl gündən,
Dil ömrünün şahıdır.
Ev uçurur, ev dağıdılır,
Dinərsə pünhanı dil.

Şairin "Siğindim", "Danış", "Görək", "Qədar", "Əli", "Axtarıram" və s. divanları da sevilə-sevilə oxunur.

Sonda onu demək istəyirik ki, bu el şairinin yaradıcılığı hələ folklorşünaslarımızın diqqətini dərinləndirən cəlb etməli, onun yaradıcılığı günümüzün tələbləri səviyyəsinə uyğun bir şəkildə də ətraflı surətdə araşdırılmalı, geniş tədqiqat obyektinə çevrilməlidir.

İlqar MÜZƏFFƏROĞLU
Azərbaycan Jurnalistlər
Birliyinin üzvü

Yandıb canımı oda vermişəm.
Düşməni gileyli, dost da narazi,
Fürsəndimi tutub yada vermişəm.

Hökümün zəruridi, a qoca fələk,
Talehin dövrəna qurubdu kələk.
Gələ, qarə olmaz yüz hər-mələk,
Nəfsimi yandıb bada vermişəm.

İsmim Cinli Əli, məkanım hara,
Ruh tərsinə çəkir, deyir ki, bura...
Cismim qan ağlayır, yetişmiş kara,
Haqq-hesabı bu dünyada vermişəm.

Ay dilən

...N.S.Xruşşovun Sovet dövlətinə başçılıq etdiyi dövrlər idi. Günlərin birində belə bir qərar verildi ki, kəndli bir inək, on qoyundan artıq mal-qara saxlaya bilməz. Atın-eşşəyin də adını tutmağa dəyməzdi... Dövlət tərəfindən müsadirə olunurdu. Bir qarış artıq yer əkilib-biçmək olmazdı... Artıq yerlərdəki bağ-bostanı, ağacları buldozerin ağızına verirdilər...

Qəm eyləmə, dünya bizim dünyadı,
Qəm çəkmədi Adəm Ata, ay Dilən.
Bircə inək, onca qoyun normadı,
Həsərik eşşəyə, ata, ay Dilən.

Dedim zalım qonşu az götür yeri,
Ayağından gödəlt, bir az çək geri...
Ölçüyə gələcək doqquzdan biri,
Dolanmaq olubdu xata, ay Dilən.

Süleyman salıbdı beş hektar bağı,
Kubikdən tikdirib dördgöz otağı,
Üç metrəyə süzüb qarqızın tağı,
Haqq özü yetirib tata, ay Dilən.

Qınıb qocalar, cavanlar qalıb,
Az qoca qalıbdı, dərdin azalıb...
Zalım fələk gör bir nəzar salıb,
Düzələmi qiyamata, ay Dilən.

Ərzə ver cənnətə, al cavabını,
Behişt müşkül işdir, bil hesabını.
Cinli Əli açıb söz kitabını,
Lənət pisa, xəyanata, ay Dilən.

1963

El sənətkarlarımız
Cinli Əli

müqəddəsliyi və ucalığı aydın bir surətdə oxucu yaddaşına həkk olunur.

Şairin bəzi məhəbbət mövzulu şeirlərində isə sanki fırtına baş qaldırır, tufan qopur... Lap "Binəva" şeirində olduğu kimi:

İtirdin ağılı, batdırdın huşu,
O sənəni bəxtiqara binəva!?
Keçirdiyin günlər yada düşəndə,
Baxmırdınmi ahi-zara binəva!?

Cinli Əlinin məhəbbət mövzusunda yazmış olduğu "Getdi, gəlmədi", "Hayif", "Qaraqözlü", "Gəldi", "Mən", "Ceyran", "Getdi" və başqa-başqa bu ruhlu şeirləri ayrı-ayrı əhval-ruhiyyənin bədii əksidir.

Cinli Əlinin dövrlə, zamanla uzlaşmayan, hər cür haqsızlıqla

Görək tən olasan ömrə-günə yar.
Cinli Əli deyər, kim saç ağardar,
Namusu, qeyrəti, anı yoxdursa.

1972

Gedər

Mən nə deyim, sən də nəyi yazasan,
Ömür tər yemişdi, saralar gedər.
Hərə bir arzuya yaşar dünyada,
Axır qaradı, qaralar gedər.

İnsan zəlalətin gözlərim gördü,
Xoş keçən ömrümü ələm bürüdü.
Ha doğru söz dedim, yalan yeridi,

Cinli Əlinin şeirlərindən nümunələr

Çəkirsən

Olma məni sınıyarsan,
Qəlbini yana çəkirsən.
Maviyənən qohumsanımı,
Qılıncı cana çəkirsən.

Vurma mənə təzə yara,
Ölüm mənim, yoxdu çarə...
Gününi keçirmə qara,
Əlini qana çəkirsən.

Cinli Əlinin dilləri,
Xırd eylər ləli-gövhəri.
Kəpəyin sünbülləri,
Öznü insana çəkirsən!?

1958

Yoxdursa

Bir dilləşmə tanışım tez-tez
mənə lağ eləyib deyirdi ki, ayə, gör
səndən neçə yaş böyüyəm... mənim
saçım şəvə kimidir, amma sən saçını
qar kimi ağartmısan...

Fikrin dolanmasın yalda-yamacda,
Köksünü yandıran narı yoxdursa.
Gec-tez bada verər ömrü ağac da,
Başında bəhəri, ban yoxdursa.

Alın təri çıxmas müftə yeyəndən,
Bir kərəmət umma özün öyəndən.
Əzəmət gözlemə dağam deyəndən,
Başında bir çərək qan yoxdursa.

Dünyanın sevinci, həm də dərdi var,

Həqiqət arada aralar gedər.

Yəqin yalan deməz bu Cinli Əli,
Əlinin tarixi gördü əməli.
Əməlin hökmüynən şeytanın feli,
Yandırar könlümü, yaralar gedər.

Bir gün

Çox fūqan eyləmə, a dəli düşməni,
Dərd səni ilantək çalacaq bir gün.
Çoxdakı yığıbsan, var qazanıbsan,
Fələk əllərindən alacaq bir gün.

Qəzanın qüdrəti, təhrifiyyəti,
Qadiri qüvvəsi qətdi, qəti.
Şeytanın əməli, kəskinyyəti,
Kəmsiyi boynuna salacaq bir gün.

Mərasim bağlayıb el yığılanda,
Doğun gözlərini bulud alanda.
Özün gedib, əməllərin qalanda,
Dillərdə söhbətin olacaq bir gün.

Demədimmi uyma dünya malına,
Arvadın-uşağın beh-bazanına.
Yaman gündə kimsə gəlməz karnə,
Güllərin saralıb-solacaq bir gün.

Adım Cinli Əli, cümlə-cahanım.
Dərk edir aləmi sirri-pünhanım.
Təkə Tannıyadı mənim gümanım,
Qalsa, O qaydım qalacaq bir gün.

Baxıram

Min qurban deməklə sağalmaz xəstə,

İş Tann deyəndir, ona baxıram.
İnsan bir meyvədir, həyat yetirir,
Torpaq da yeyəndir, ona baxıram.

Qurban da dedim mən, çatmadı çağa,
Haram oldu, həsrət qaldı bığağa.
İbadət eylədim o böyük dağa,
Qaldırıb-əyəndir, ona baxıram.

Dünyada qisməti var hər kəsin də,
Gözüm yox özgənün bir tikəsində.
Mən Cinli Əliyəm, söz kölgəsində,
Ömrüm bir gəyandır, ona baxıram.

Bacarammaz

Çırpınıb nə qədər qanad çalsa da,
Tərən uçuşunu qaz bacarammaz.
Yüzlük qanının bir felini də,
Yenicə yetişmiş qız bacarammaz.

Qartal zirvələrdə çıxar cövləna,
Sərcə dərələrdə sənə bir yana.
Bülbülün qəmzəsi yayılar cana,
Qarğa meydan açıb naz bacarammaz.

Ay Əli, tülkü ha məğrur dayana,
Heç zaman bənzəri olmaz aslana...
Bir kəs ki, içindən altsa, yana,
Onunla şaxta, qar, buz bacarammaz.

Bilginən

Zülüm qabıq, həddi aşılıb, başa düş,
Yavaş-yavaş ərsə çatır, bilginən.
Elə bilmə yiyəsizdi bu dünya,
Deməynən ki, fələk yadır, bilginən.

Görməmişəm Hindi-Çini, Kitayı,
Görməmişəm bu istini, bu yayı...
Şahmanın dilində zəhərli payı,
Dişləri kim olsa batır, bilginən.

Eranın axırı, əsrin sonunda,
Bir seyid gələcək mavi donunda...
Şair Cinli Əli Əli yolunda,
Şirin canı oda atır, bilginən.

Vermişəm

Son zamanlar əzizliyi görmədim,

Şairin ayrı-ayrı tanınmış sənətkarlara məktubları el-oba arasında olduqca böyük maraqla qarşılanmışdır. Onun ölməz sənətkarımız Aşiq Əmrəha həsr etdiyi "Salam də" şeirinə nəzər yetirək:

Kağız, yeri Gürcüstana yetginən,
Əmrəh adlı qardaşıma salam de.
Könlüdən könlüə bir yol açılıb,
Ürək açan sirdaşıma salam de.

O, sadə insandı, el sənətkar,
On üç şeyirdi var, neçə bazarı...
Bircə mizrabıyan susdurur tan,
Sinəsində daş-qaşıma salam de.

Müqəddəs borcumdur dostu axtaram,
Çəkəm ciyərimə, köksümü yaram...
Mən Cinli Əliyəm, qoca əyyaram,
O aqlıma, o huşuma salam de.

Cinli Əlinin vəfatından on bir il sonra yaradıcılığının cüzi bir hissəsini əhatə edən "Sən olmasaydın..." adlı şeirlər kitabı (Bakı, "Səda", 1997) kütləvi tirajla buraxılırsa da, qısa bir müddətdə oxucular arasında sürətlə yayılmışdır.

Bu kitaba ön söz yazan görkəmli folklorşünas, filologiya elmləri doktoru, professor Sədnik Paşa Pirsultanlı şairin yaradıcılığını yüksək dəyərləndirmişdir: "Azərbaycan dilini şeir dili kimi tanıdan, onun ləhcə, intonasıya xüsusiyyətləri, ən əsaslısı söz ahəngidir. Məhz Cinli Əlinin şeirləri canlı xalq dilindən yoğrulmuşdur. "Sən olmasaydın" qoşmasında o, "bu günə qalmazım sən olmasaydın" deməklə eşqin, məhəbbətin dənizinə